

Paul Frentrop

Voor rede vatbaar

Een filosofisch woordenboek voor Nederland

2019 Prometheus Amsterdam

Aan Voltaire en aan Allison, die het vast uitstekend met elkaar hadden kunnen vinden.

Caute Legenda

© 2019 Paul Frentrop
Omslagontwerp Robbie Smits
Foto auteur Marco Bakker
Zetwerk Mat-Zet bv, Soest
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 3961 2

Woord vooraf

‘Men meent dat ik “opsta tegen alles”. Dat is de term. Och, als men wist hoeveel dingen ik voor heilig houd.’ Ik voel mee met deze klacht van Multatuli. Toch schreef ik dit boek.

Het idee om de rede op alfabet te zetten heb ik van Voltaire. Die stelde in 1764 in zijn *Dictionnaire philosophique portatif* de dwingelandij van kerk en staat aan de kaak.

Voltaire had op zijn beurt het idee overgenomen van de door hem bewonderde Pierre Bayle, die in 1697 in Rotterdam zijn *Dictionnaire historique et critique* had gepubliceerd, waarin hij aantoonde dat veel van wat als waarheid werd gepresenteerd slechts een mening was. Een foute mening bovendien.

Voltaire was niet de enige die Bayle bewonderde. Het zou niet verbazen als kinderboekenschrijver Chris van Abkoude (1880-1960) zijn ondeugende held Pietje Bell naar Pierre Bayle heeft vernoemd.

In die traditie voeg ik mij en naast de vorm heb ik ook veel van de inhoud, zoals Seneca het formuleerde, ‘geplukt uit het tuintje van een ander’. Dat mag van Montaigne: ‘De waarheid en het juiste oordeel zijn gemeengoed. Zij behoren niet méér toe aan hem die ze het eerst dan aan wie ze daarna verkondigd heeft. [...] De bijen zwerven van de ene bloem naar de andere, maar vervolgens maken zij hun eigen honing; die is geen tijd of marjolein meer.’

En tegen hen die zeggen: maar je woorden zijn niet in overeenstemming met het leven dat je leidt, haal ik opnieuw Seneca aan: ‘Dat verwijt, boosaardige geesten die vijandig staan tegen iedereen die tot de besten behoort, heeft men Plato gemaakt, men heeft het Epicurus gemaakt, men heeft het Zeno gemaakt; zij zeiden immers niet hoe zij zelf leefden, maar hoe zij zelf zouden moeten leven.’

Paul Frentrop, december 2018

Aanmatigend

Aanmatigend, arrogant, dik doend, gewichtig, hautain, hooghartig, hoogmoedig, ijdel, ingebeeld, laatdunkend, minachtend, opgeblazen, opschepperig, pedant, pretentius, snobistisch, trots, verwaten, zelfgenoegzaam, zelfingenomen.

Gezien het grote aantal woorden dat de Nederlandse taal kent voor één soort gedrag, is het wel duidelijk dat Nederlanders niet houden van koude drukte, van verwaande kwasten of van mensen met een overdreven dunk van zichzelf. Wij houden meer van geringschatten. Je mag in Nederland alles hebben, behalve kasones, praatjes, spatsies, pretenties of verbeelding. De uitdrukking ‘doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg’ geeft deze opvatting dermate goed weer dat het lijkt alsof hij eeuwenoud is, al dateert hij uit de jaren zeventig van de vorige eeuw.¹

Dat Nederlanders al gauw vinden dat anderen het te hoog in de bol hebben, zou kunnen duiden op een nationale afkeer van hoogmoedig zijn. Hoogmoed is het overschatten van je eigen kunnen. Dat zien wij bij anderen blijkbaar ongaarne. Maar is het die overschatting die ons tegen de borst stuit, of handelen wij spiegelbeeldig? Immers: ‘Door de fouten van anderen te laken, zoekt men de afwezigheid ervan bij zichzelf te bevestigen.’² Anders gezegd: ‘Als we geen fouten hadden, zouden we er niet zo veel plezier aan beleven de fouten van anderen op te merken.’³

Is het juist een teken van nationale hoogmoed dat de Nederlandse taal zo ruim voorzien is van synoniemen waarmee de spreker kan aangeven dat hij zijn eigen kunnen niet overschat? Maakt die veelheid van afkeurende termen het Dunning-Krugereffect⁴ in de Nederlandse cultuur zichtbaar? Het gegeven dat domme mensen meestal hun eigen kunnen overschatten en dat mensen die *werkelijk* bovengemiddeld competent zijn, daarentegen de neiging hebben om hun eigen kunnen te onderschatten?

Zo ja, dan belooft dat niet veel goeds voor de verdraagzaamheid in deze lage landen. ‘Alleen hoogmoed is onverdraagzaam. Hoogmoed veroorzaakt verzet, want door hoogmoed willen wij de mensen dwingen te denken zoals wij: dat is de verborgen bron van alle tweedracht.’⁵ (Zie: Zelfgenoegzaam)

- ¹ Van Dales woordenboek vermeldde deze in de tiende druk, van 1976. De negende druk van 1970 kende de uitdrukking nog niet. In de tussentijd, in 1972, had Nederland Sandra en Andres naar het Eurovisie Songfestival afgevaardigd. Die zongen daar het liedje ‘Als het om de liefde gaat’ met daarin de regels: ‘Hé, moet ik origineel zijn / of is dat nog te vroeg? / Doe jij maar gewoon / Da’s gek genoeg.’
- ² Godfried Bomans.
- ³ La Rochefoucauld, *Maxims* (1665). ‘*Si nous n’avons point de défauts, nous ne prendrions pas tant de plaisir à en remarquer dans les autres.*’
- ⁴ Justin Kruger en David Dunning, ‘Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One’s Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments’, *Journal of Personality and Social Psychology* 77.6 (1999): 1121-1134. De onderzoekers wonnen met deze publicatie de Ig Nobelprijs. Deze is een parodie op de Nobelprijs die ieder jaar een week voor de bekendmaking van de echte Nobelprijswinnaars wordt uitgereikt voor onderzoeken waar men om moet lachen, maar die aan het denken zetten.
- ⁵ Voltaire.

Aarde

Omdat de aarde vanbinnen warmer is dan aan de buitenkant, verschuift de korst. Niet veel. De Atlantische Oceaan bijvoorbeeld, wordt ieder jaar 2,5 centimeter breder. Maar de gevolgen van die minieme beweging zijn voor levende wezens ingrijpend.¹ Het schijnt dat bij Rome een paar vulkanen liggen die gemiddeld eens in de 30.000 jaar actief zijn. De laatste keer dat er bij Rome een uitbarsting plaatsvond was echter 34.000 jaar geleden. Die vulkanen daar lopen achter, zou je kunnen zeggen. Voor hen is vierduizend jaar niet lang, voor mensen wel. Vierduizend jaar geleden waren er nog geen Romeinen. Of Grieken. De hele westerse beschaving heeft zich afgespeeld in vulkanologische extra tijd, in de verlenging na de officiële wedstrijd. Waren die vulkanen op tijd geweest, dan had de geschiedenis er heel anders uit gezien. Niet dat iemand zich daar ooit echt druk over maakte. We keken niet vaak naar de aarde. Totdat de mens in de ruimte kwam en we meer van de aarde zagen dan alle beschavingen voor ons. De iconische foto's uit 1972 van de aardbol hebben – vermoed ik – het denken van de mens veranderd.² (Zie: Beelden) In Nederland zijn sindsdien de termen 'doemdenken' en 'doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg' in zwang geraakt. Het is ook sindsdien dat we de term 'onze planeet' gebruiken. Zoals het bezittelijk voornaamwoord laat zien, is die planeet in onze gedachten ons eigendom geworden. Eigendom is kwetsbaar en brengt zorgen met zich mee. De zorgen van de mens namen dan ook toe. Temeer daar de foto ook goed duidelijk maakte dat onze wereld eindig is.

Enigszins paradoxaal heeft de ruimtevaart die de mens losmaakte van de aarde onze geestelijke ruimte ingeperkt.³ Toen de mens voor het eerst een beetje afstand nam van de planeet, zette wat hij zag meteen een domper op de levenslust. De eerste foto van de aarde van buitenaf viel samen

met het begin van de opkomst van de milieubeweging, die vindt dat we beter voor de aarde moeten zorgen. In het denken van de laatste tweeduizend jaar is dat een ommekeer, want gelovigen houden niet van dit leven en hechten dus nooit aan deze planeet. Zij keken van de aarde naar omhoog. Zoals Johannes Calvijn stelde: als de hemel ons vaderland is, wat kan de aarde dan anders zijn dan een ballingsoord?

- ¹ Een moderne vorm van historisch onderzoek is boren in het ijs van Groenland en de gevonden sulfaten meten. Die zijn een aanduiding voor vulkanische activiteit. De diepte van het boren correspondeert met de jaren die zijn vergaan en zo kan vulkaanactiviteit in de tijd worden gecorreleerd met sociale omwentelingen op het noordelijk halfrond. Zie voor een voorbeeld *De schaduw van Tambora* van Philip Dröge (2015). Dit boek beschrijft de effecten van de grootste natuurram্প sinds mensenheugenis, die plaatsvond in 1815.
- ² Ik geloof dat ook de contraminare Britse astroloog Fred Hoyle deze hypothese heeft geopperd.
- ³ *‘Il mondo è poco’* – ‘de aarde is klein’ – bleef Columbus zeggen, al lag China verder weg dan hij dacht.

Abisag

‘Koning David was oud en hoogbejaard en hoewel men hem met dekens toedekte, werd hij niet warm,’ zo begint het eerste Boek der Koningen. ‘Zijn dienaren gaven hem een mooi jong meisje om hem warm te houden. Zij heette Abisag, de Sunamietische.’¹

Hoogbejaarde mensen hebben het nog altijd koud. Hippocrates – volgens wie ouderdom begon op de leeftijd van 63 – koppelde dat kleumen aan het afnemend vermogen om zelf lichaamswarmte te genereren. Door de geschiedenis

heen vergeleken artsen/filosofen het leven met een olielamp waarvan de vlam zwakker wordt naarmate het peil van de olie daalt. Galenus meende dat het verdampen van de lichaamssappen leidt tot zowel koude als ouderdom en verbodt dan ook alles wat dehydrateert, zowel seksuele activiteiten als aderlaten. Hij adviseerde beweging, warm eten, rode wijn, warme baden en stimulerende massages. Descartes, die lichaam en geest scheidde, meende dat in het hart een onzichtbaar vuur brandend werd gehouden door het bloed. Ook in zijn tijd, de zeventiende eeuw, werd de ‘sunamietische’ methode nog heel geschikt geacht tegen de kwaal der ouderdom.² Vandaag de dag daarentegen zetten oude mensen de verwarming hoog en wachten ze op de thuiszorg die warm eten brengt. (Zie: Gelijkheid, Ouderdom)

- ¹ Koningen 1:4. Zij is Voltaire op z'n oude dag ook opgevallen. Hij noemt haar in zijn Filosofisch Woordenboek. Ik vermoed echter dat hij Abisag niet in de Bijbel heeft gevonden, maar in de *Dictionnaire historique et critique* van Pierre Bayle die aan de hand van het leven van David liet zien dat Bijbelse helden dikwijls dingen deden die niet deugden.
- ² Nicole Benoit-Lapierre, *Guérir de vieillesse* (1983).

Achterlijk

Je wordt in Nederland al gauw van ‘racisme’ beschuldigd wanneer je het gedrag van mensen uit een ander land kritiseert. Maar laakbaar gedrag heeft niets te maken met genen, dus niet met ras. Het komt voort uit cultuur. Er bestaan grote verschillen tussen de culturen op aarde; de ene is superieur aan de andere. ‘Overal waar niet iemands eigen karakter, maar de tradities en gewoonten van anderen het gedrag bepalen, ontbreekt een van de voornaamste bestanddelen van

het menselijk geluk, dat stellig het hoofdbestanddeel is van persoonlijke en maatschappelijke vooruitgang.’¹

Toch stuit je in Nederland om de haverklap op een wijsneus die zegt: ‘Je mag niet generaliseren.’ Vijf eeuwen nadat Desiderius Erasmus aan Thomas More schreef ‘Spanje bevalt mij niet.’² Vier eeuwen nadat Hugo de Groot schreef: ‘De aard en de cultuur van Nederlanders en Engelsen loopt nogal uiteen; zoals Engelsen zich gewillig in onderwerping schikken, zo compenseren ze deze nederigheid met brutaliteit wanneer ze een hoge positie bereiken.’ En vier eeuwen nadat Francis Bacon in zijn *Novum Organum* uitlegde dat generaliseren, het afleiden van algemene principes uit specifieke observaties, een goede wetenschappelijke methode is om achter de waarheid te komen.³ Als je een zwaan ziet die wit is en dan nog een zwaan die wit is en dan nog een, dan is het verstandig om aan te nemen dat zwanen waarschijnlijk wit zijn. Herhaalde observaties zijn de grondslag van alle wetenschap. Als dan in Australië een zwarte zwaan wordt ontdekt, moet je je mening wel bijstellen. En je moet onthouden dat het makkelijker is om de mens te kennen, dan om één mens te begrijpen.⁴ Maar deze generaliserende aanpak is wel nuttiger dan te zeggen ‘alle zwanen zijn verschillend’ en verstandiger dan na ieder incident met een zwaan steeds weer op de proppen te komen met ‘we moeten niet alle zwanen over één kam scheren’.

Stereotypes van groepen zijn dikwijls correct.⁵ Generaliseren is niet hetzelfde als discrimineren.⁶ ‘Zelfs de neiging om een ras, een natie of iedere te onderscheiden groep te beoordelen naar het gedrag van zijn minst waardevolle leden, heeft – hoewel oneerlijk – toch enige grond. Want het karakter en de toekomst van een groep worden dikwijls bepaald door zijn inferieure elementen.’⁷

We generaliseren trouwens niet alleen in de breedte. We generaliseren ook in de tijd: ‘Wie heeft ons bewezen dat er morgen weer een dag zal komen, en dat wij sterven zullen?’⁸

- ¹ John Stuart Mill, *On Liberty* (1859).
- ² *Non placet Hispania* (1517).
- ³ Dit is de basis van statistiek en van nuttige producten zoals schadeverzekering.
- ⁴ La Rochefoucauld, *Maxims* (1665). ‘*Il est plus aisé de connaître l’homme en général que de connaître un homme en particulier.*’
- ⁵ Lee Jussim, *Social Perception and Social Reality. Why Accuracy Dominates Bias and Self-fulfilling Prophecy* (2012).
- ⁶ T. Nelson, red., *Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (2009).
- ⁷ Eric Hoffer, *The True Believer* (1951).
- ⁸ Pascal.

Afgunst

De afgunst van de mens is het meest intens wanneer iedereen bijna gelijk is. De roep om nivellering klinkt het luidst wanneer er bijna niets meer valt te herverdelen.¹ We zullen er mee moeten leven, want ‘afgunst is de belasting die de distinctie moet betalen’.² ‘Hoe zwakker en machtelozer een leven is, des te meer zal het de gelijkheid prediken, proberen de uitzonderingen zijn mediocre normen op te leggen. In de gerechtigheidsidee van de massa huist de wraak, de tarantula gifspin, die met haar beet het sterke eigenmachtige ongebonden leven vernietigt,’ aldus Nietzsche, die zich niet dikwijls met politiek inliet, maar wel schreef: ‘Wat ik het meest haat onder het gepeupel van vandaag? De socialist, die de instincten van de werkman ondermijnt. Die zijn tevredenheid met zijn onbeduidende bestaan vernietigt. Die hem jaloers maakt en wraak aanleert.’³

Eerder al had Eduard Douwes Dekker (Multatuli) duidelijk gesteld: ‘Om misverstanden uit de weg te ruimen, verklaar ik, dat de meeningen der sociaal-democraten over de

middelen ter verbetering van den treurigen toestand, waarin 'n zeer groot gedeelte van de bevolking van Europa verkeert, mij voorkomen in hoofdzaak onjuist te zijn.⁴ Nog weer eerder beschreef Alexis de Tocqueville de conciërge bij hem thuis in de Rue de la Madeleine als 'een in de gehele buurt slecht-befaatd sujet, een oud-soldaat, niet helemaal recht-snik, een zuiplap en een grote deugniet, die al de tijd die hij niet benutte om zijn vrouw af te ranselen, in de kroeg doorbracht. Men mag gerust beweren, dat dit individu een geboren socialist was, of, liever nog, een van nature daartoe aangelegd'.⁵

¹ Helmut Schoeck, *Der Neid. Eine Theorie der Gesellschaft* (1966).

² Ralph Waldo Emerson.

³ Nietzsche, *Der Antichrist* (1889).

⁴ Dat was in november 1866, drie maanden voor zijn dood.

⁵ Alexis de Tocqueville, *Mijn herinneringen aan de omwenteling van 1848*. Klassieke intellectuelen dachten net zo over Christenen. Toen die rond het jaar 400 aan de macht kwamen, huiverde iedereen met een beetje opleiding om zich aan te sluiten bij die proleten. Zoals Augustinus schampert in zijn preek 198: 'Ze vragen zichzelf af: "Moet ik zoals mijn portierster zijn en niet liever zoals Plato of Pythagoras?"'

Agonie

Het tegengestelde van afgunst is agonie. Of beter nog: 'Afgunst is agonie verworden tot zijn slechtste vorm.'¹ Agonie zegt: 'Mik hóóg: dat is het moeilijkste, maar het enige.'² Het is ook het meest inspirerende. De mens is op meer gericht dan alleen op overleven. Tegen een berg op peddelen bijvoorbeeld, daar is een fiets niet voor bedoeld. Je kunt beter lopen naar de top. Toch kijken ieder jaar duizenden mensen

naar andere mensen die tegen betaling bergen op en af fiet-
sen. Mensen willen strijd zien, hoe absurd ook.

De mens is een sociaal dier dat alleen overleeft in een groep. Maar hij wil meer zijn dan slechts lid. Streven zit in zijn ziel: 'Mensen willen ergens bij horen, én ze willen niet de minste zijn.'³ Peleus, de vader van de held Achilles, zei in de Ilias al tegen zijn zoon: 'Wees steeds de beste en munt uit boven de anderen.'

Deze agonale neiging (van het Griekse woord *ἀγων*, *agoon* = wedstrijd) is de drift van de rivaliteit, de neiging tot uitsloven: wedijver. 'Men heeft in het agonale instinct niet in de eerste plaatst te doen met een begeerte tot macht of een wil tot heersen. Primair is de zucht anderen te overtreffen, de eerste te zijn en als zodanig geëerd te worden.'⁴ Waarbij de wil om uit te blinken nog voorafgaat aan de zucht naar complimenten: 'Na wedijver, zijn lof en glorie de voornaamste aanjagers van de schone kunsten.'⁵

Rivaliteit en uitsloven zijn woorden die in Nederland een negatieve bijklank hebben. Meedoen is voor velen belangrijker dan winnen. Bij de oude Grieken niet. Bij hen zat de wedstrijdmentaliteit er goed in. Toen koning Alkinoös van de Phaiaken Odysseus een schip aanbood om mee naar huis te zeilen liet hij hem na het afscheidsmaal niet zomaar vertrekken. Hij sprak tot zijn volk: 'Luister, edele heren! Nu is ons hart wel verzadigd van het lekkere maal en van de lier, de trouwe gezelschap van het feestmaal. Ik stel voor, dat wij nu naar buiten gaan en ons geluk beproeven in allerlei spelen. Dan kan onze gast thuis aan zijn vrienden vertellen, hoezeer wij boven allen uitblinken in het vuistgevecht, het worstelen, het springen en de wedloop.'

De wil om het beste uit jezelf te halen was voor de Grieken een van de belangrijkste karaktereigenschappen en deze *ἀρετή* (*aretè*) opbouwen was een belangrijk onderdeel van de *παιδεία* (*paideia*), de training die een jongen moest maken tot man, tot een volwaardig burger. Een Griek mani-

festeerde zich dan ook graag in het openbaar om zich beter dan de anderen te tonen en zo prestige, roem en eer te vergaren.

Wedijver was de christenen echter een gruwel. Deemoed moest de gelovige tonen. De kern van de aanpassing die het christendom wilde aanbrengen in de westerse cultuur luidde: 'Wie zich vernedert, zal worden verheven.'⁶ 'God weerstaat de hoogmoedigen, maar de nederigen schenkt hij genade.'⁷

Hoogmoed is de christen een zonde en geen pekelzonde. Het is de nummer één hoofdzonde. Hoogmoed is waarom Lucifer van engel tot duivel werd. Hoogmoed leidde hem naar de hel en uit vrees is de christen onderdanig. Die afgedwongen bescheidenheid is echter vals. 'De weigering om geprezen te worden is immers een wens om twee keer geprezen te worden.'⁸ Ook nog een keer omdat je toch zo gewoon bent gebleven.

Maar het is niet gelijkheid die gelukkig maakt, winnen maakt gelukkig. (Zie: Gelijkheid) Want uniek aan de mens is dat hij naar bewondering snakt. 'Dieren bewonderen elkaar niet.'⁹ Mensen daarentegen 'zijn zo roemzuchtig, dat wij, al zijn we nog zo met aardse goederen gezegend, niet gelukkig zijn tenzij we tevens de achting van onze naasten genieten, want dat beschouwen wij als het grootste voorrecht'.¹⁰ De paradox is dat de mens ergens bij wil horen, maar zich ook wil onderscheiden. Hij wil laten zien dat hij iets bijzonders kan en dus bijzonder is. Al springen moralisten hoog of laag, de mens zal steeds weer uitdagingen zoeken:

Want wat men licht bekomen kan,
dat smaakt niet aan een rustig man.
Maar wat aan steile bomen hangt,
dat is waarnaar zo'n man verlangt.
Het fruit dat is pas wonder zoet,
wanneer de plukker klimmen moet.¹¹

- ¹ Ambrose Bierce, *The Devil's Dictionary* (1906).
- ² Ida Gerhardt.
- ³ Joop Goudsblom, *Stof waar honger uit ontstond* (2001).
- ⁴ Johan Huizinga, *Homo Ludens* (1938).
- ⁵ David Hume, *Of the Rise and Progress of the Arts and Sciences* (1742).
- ⁶ Matteüs 23, 1:12.
- ⁷ Petrus 1, 5:5.
- ⁸ La Rochefoucauld.
- ⁹ Pascal.
- ¹⁰ C. Serrurier, *De Pensées van Pascal* (1919).
- ¹¹ Jacob Cats.

Alleen

Een eenpersoonsbejaardenhuis.¹

- ¹ Bijdrage van P. (Ik ben ooit samen met P. aan dit boekje begonnen, maar hij is in 2011 overleden.)

Amazone

De Renaissance begon pas echt toen Cosimo de' Medici in 1438 in Florence de academie oprichtte waar weer Grieks werd onderwezen. (Kerk)latijn kende men nog wel, maar kennis van het Grieks was verloren gegaan. Via het Grieks leerde men de klassieke denkers opnieuw kennen. Erasmus stond mede zo in aanzien omdat hij een van de weinigen hier in het noorden was die het Grieks beheerste. Dankzij het Grieks kon de Europese cultuur weer opbloeien.

Halverwege de negentiende eeuw, vierhonderd jaar later, kwam er een tweede Renaissance, toen in Duitsland

het onderwijs werd hervormd en het gymnasium zijn intrede deed met een explosie van kennis en wetenschap als gevolg.¹

De oude Grieken waren dol op kennis. Meer nog dan wij. Ons woord voor school komt van hun woord voor vrije tijd. Er zit nog steeds veel Grieks in onze taal verstoppt. Neem lichamelijke verzorging of een geneesmiddel tegen alle kwalen. Hygiëna en Panacea waren de dochters van de god van de geneeskunst. Of neem amazone. Nu wordt daar een deftige dame op een paard mee aangeduid, maar letterlijk betekent amazone ‘zonder (α) borst (μαστός)’. Het verhaal wil immers dat deze strijdende vrouwen een borst amputeerden om beter te kunnen boogschieten. Anker is ook een woord dat uit het Grieks (ἀγκυρα) afkomstig is. Het waren de Grieken die dit hulpmiddel uitvonden dat hun in staat stelde om langs de kusten te zeilen van de Zwarte en de Middellandse Zee en ’s avonds te rusten. Veilig voor anker liggend, keken ze dan uit over het ‘wijnrode’ water. Het anker hebben we behouden, maar het Grieks zijn we kwijtgeraakt. Cultureel zijn we losgeslagen. (Zie: Beschaving)

¹ E.M. Butler, *The Tyranny of Greece over Germany* (1935). Dit boek beschrijft de grote invloed van de renaissance van het Grieks, gestimuleerd door de kunsthistoricus Johan Joachim Winckelmann (1717-1768), op denkers als Lessing, Goethe, Schiller en Nietzsche. Ook de Britten hadden hun ‘philhellenen’ in de negentiende eeuw. Lord Byron vocht zelfs daadwerkelijk voor de vrijheid van de Grieken.

Anesthesioloog

In het begin van de achttiende eeuw was ‘Le Grand Thomas’ een bezienswaardigheid in Parijs. Hij was een van de kwakzalvers die op de Pont Neuf de tanden trokken van